

OPONENTSKÝ POSUDEK

Jméno disertanta/disertantky:	Elia Lorenzen
Téma práce:	Home State Duty to Protect in Business and Human Rights Through the Prism of Extraterritorial Jurisdiction
Rozsah práce:	367 561 znaků
Datum odevzdání práce:	June 2024

1. Aktuálnost (novost) tématu

Práce se zabývá poměrně aktuálním tématem, intenzivněji jsou otázky extraterritoriálních účinků smluv na ochranu lidských práv diskutovány zejména v posledních 15 letech a v diskusích se střetávají tradiční a progresivní koncepce v pohledu na ochranu lidských práv.

2. Náročnost tématu na teoretické znalosti, vstupní údaje a jejich zpracování a použité metody

Téma je náročné a komplexní, jakkoli se autorka práce nesnažila postihnout všechny myslitelné aspekty, což je pochopitelné a s ohledem na formát práce by to ani nebylo možné. Z práce je však zřejmé, že se autorka musela důkladně seznámit s relevantními hard-law i soft-law prameny, teoretickými koncepcemi zpracovávaného tématu, s judikaturou mezinárodních soudních orgánů atd.

3. Formální a systematické členění práce

Práce je logicky členěna a po formální stránce zcela odpovídá požadavkům kladeným na daný typ práce. Lze konstatovat, že po formální i obsahové stránce práce zcela splňuje požadavky kladené na doktorskou práci. Práce je rozdělena (kromě úvodu a závěru) do tří kapitol a ty jsou dále členěny na subkapitoly. V úvodu předkladatelka práce představuje cíle své práce, výzkumné otázky, metodologii a strukturu. První kapitola se zabývá povinností domovského státu chránit lidská práva, tak jak to ukládají mezinárodní lidskoprávní závazky. Tuto povinnost však nechápe autorka jen jako povinnost zabezpečit ochranu lidských práv na vlastním území, ale i extraterritoriálně. Druhá kapitola řeší možnost extraterritoriální ochrany lidských práv v mezinárodním právu veřejném a třetí kapitola se zabývá rozsahem pravomoci v mezinárodním právu lidských práv. V syntetickém závěru autorka shrnuje své poznatky a analýzu a srozumitelně odpovídá na položené výzkumné otázky.

4. Vyjádření k práci

Zvolené téma se dostává do popředí zejména v posledních deseti letech a důvodem je neefektivní výkon ochrany lidských práv, která jsou porušována nestátními „zahraničními“ subjekty. Porušování lidských práv ze strany nadnárodních korporací není ničím novým. Primárně jsou porušována hospodářská a sociální práva a práva na zdravé životní prostředí. Mezi nejznámější patří případy spojené s nedostatečnými bezpečnostními opatřeními a setkat jsme se s nimi mohli nejen při haváriích velkých tankerů, těžbě ropy ale i při provozu jaderných elektráren nebo velkých chemických nebo farmaceutických provozů. Nedá se však říci, že by tyto havárie nebyly vyšetřeny, horší to je spíše s odškodňováním obětí. To se týká zejména situací v rozvojových zemích, resp. v zemích, v nichž stát nedokáže řádně plnit svou primární roli, zejména zajistit ochranu svých vlastních občanů před porušováním jejich základních lidských práv. Mezi takové případy patří případ Kiobel nebo Bhopálská tragédie. Extraterritoriální jurisdikce je mnohdy jedinou šancí, jak chování velkých nadnárodních korporací usměrnit. Autorka si je však vědoma

toho, o jak nesnadný úkol jde a ve své práci se snaží kriticky zhodnotit nové pohledy na extrateritoriální jurisdikci, která by mohla přinést určitý posun a posílit ochranu. Uvědomuje si, že primárně by dodržování základních pravidel, včetně dodržování základních lidských práv vynucovat hostitelské státy, nikoli státy domovské.

Ve své práci si klade tři výzkumné otázky

Firstly, does international human rights law assign a mandatory home state *duty* to protect from corporate extraterritorial human rights violations?

Secondly, do home states have the *right* to exercise human rights protections vis-à-vis such extraterritorial conduct, even without a mandatory duty?

Thirdly, *how* can a recommended/mandatory extraterritorial home state duty to protect be attributed in the business and human rights sphere?

Na kladené otázky se snaží odpovědět a zmiňuje některé relativně nové teroretické koncepce, přitom se snaží identifikovat, interpretovat a aplikovat stávající právní úpravu.

Problém je však v tom, že státy se jen velmi nerady zavazují, nejsou-li k něčemu takovému nuceny. Typickým příkladem je snaha o prosazení koncepce odpovědnosti států za jednání, které není zakázáno mezinárodním právem. Koncepce “liability for injurious consequences of acts not prohibited by international law” by mohla sloužit jak inspirace i jako memento k nabízeným možnostem rozšířit extrateritoriální pravomoc.

K samotné otázce pravomoci si však lze klást otázku, zda uváděné nové koncepce rozšíření extrateritoriální pravomoci jsou až tak nové, resp. zda si nelze vystačit s tradičními principy uplatňování pravomoci. K tomu by však musela být práce přece jen trochu rozsáhlejší a zabývat se otázkou, pro jaké činy by bylo dobře pravomoc rozšířit. V případě trestné činnosti si lze poměrně dobře vystačit se stávajícími přístupy. Co však může vyvolat problém, je otázka případné trestněprávní odpovědnosti právnických osob a je zjevné, že ne ve všech státech se tato koncepce uplatňuje. Náhradu škody lze uplatňovat i u jednání, které není nutně trestné. Těmito otázkami se však autorka příliš nezabývala, přestože by taková analýza byla možná namíste. Je však zřejmé, že uplatňování extrateritoriální pravomoci lze chápat subsidiárně, jako last resort, ve zvlášť závažných případech porušení, která zůstávají nepotrestána a neodškodněna. Ne vždy však mají domovské státy zájem postihovat porušování základních standard zakotvených v kodexech chování nadnárodních společností, někdy své podnikatele v porušování pravidel dokonce podporují. To se sice netýká porušování lidských práv, ale získání neprávěné výhody při získávání pozice na trhu hostitelského státu. Jako příklad nerespektování základních pravidel může sloužit praxe některých států, které uznávaly úplatek poskytnutý jejich podnikateli v cizině jako daňově uznatelný náklad.

Další otázkou, již se mohla autorka zabývat je, zda existuje rozdíl mezi soukromými nadnárodními společnostmi a státem vlastněnými společnostmi.

Snaha o zahrnutí státem vlastněných nadnárodních korporací se nakonec stalo překážkou pro přijetí efektivnějších kodexů chování MNE/TNE. Má otázka je, zda lze u státem vlastněných korporací jednoduše požadovat dodržování základních standardů ochrany lidských práv, než je tomu u soukromých společností.

Autorka se v práci zabývá státní příslušností nadnárodních korporací, možná by stálo za to vyjasnit rozdíl mezi TNE a MNE, zejména z hlediska efektivního uplatňování extertitoriální (personální) jurisdikce. Rád bych proto položil otázku, zda autorka práce mezi těmito typy společností vidí nějaký rozdíl a jaký. Z tohoto hlediska by bylo zajímavé podívat se kriticky na citovaný případ Barcelona Traction a zabývat se více otázkou efektivní kontroly, jako kritéria pro určení státní příslušnosti právnické osoby. Nejsem si jist, že tak zcela souhlasím se závěrem, že ICJ v případě Barcelona Traction neuznal jiné kritérium pro stanovení státní příslušnosti, než je inkorporační princip nebo sídlo společnosti. Spor se vlekl poměrně dlouho a když se ICJ rozhodl začít zkoumat akcionářskou strukturu, bylo již pozdě. Efektivní kontrola byla jako test použita v případě ELSI a je standardem v dvoustranných dohodách na ochranu investic. Možná by nebylo tak úplně nemyslitelné použít personální jurisdikci vůči těm, kdo efektivně řídí společnost a chápat jejich sekundární odpovědnost podobně, jako je tomu v případě liability.

Autorka v práci nepochybně velmi přesvědčivě odpověděla na položené otázky, práce je však cenná i proto, že vyvolává diskusi o celé řadě dalších možností a koncepcí, o možnostech efektivního výkonu práva a analogiích.

Problém dodržování základních standardů chování tkví rovněž v tom, že ti, kteří respektují pravidla, zpravidla ztrácejí konkurenceschopnost s těmi, kteří pravidla nerespektují. Tím se dostáváme k tomu, že není vždy důležité, co lze teoreticky realizovat, důležitější je, co lze realizovat efektivně.

Nejsem si jist, zda navrhovaný Cause-and-Effect Model in Business and Human Rights není příliš komplikovaný, aby mohl sloužit jako skutečně efektivní nástroj k ochraně lidských práv.

S respektováním pravidel je to v byznysu podobné jako s demokracií. It reminds me Václav Havel who, on behalf of democracy, once said:

„Přirozenou nevýhodou demokracie je, že těm, kdo to s ní myslí poctivě, nesmírně svazuje ruce, zatím co těm, kteří ji neberou vážně, umožňuje téměř vše.“

"The inherent disadvantage of democracy is that it greatly ties the hands of those who are serious about it, while it allows almost everything for those who do not take it seriously."

5. Kritéria hodnocení práce

Splnění cíle práce	Cíle práce byly splněny
Samostatnost při zpracování tématu včetně zhodnocení práce z hlediska plagiátorství	Otázku, zda autorka zpracovávala práci samostatně nemohu zodpovědět, ale je zjevné, že jde o původní práci. Případná shoda s obdobnými pracemi na dané téma je dána způsobem zpracování a každý zdroj, který je používán je řádně citován.
Logická stavba práce	Práce je logicky členěna.
Práce se zdroji (využití cizojazyčných zdrojů) včetně citací	Autorka pracuje s velkým množstvím pramenů, které, jak už to u prací v oboru mezinárodního práva jsou zejména prameny zahraničními, resp. jen výjimečně pracuje s prameny české provenience.

Hloubka provedené analýzy (ve vztahu k tématu)	Přestože je práce do jisté míry deskriptivní, nechybí v ní poměrně hluboká analýza otázek, které si autorka zvolila jako hlavní výzkumné otázky
Úprava práce (text, grafy, tabulky)	Úprava práce je standardní a není ji co vytknout.
Jazyková a stylistická úroveň	Jazyková a stylistická úroveň jsou na výborné úrovni

6. Připomínky a otázky k zodpovězení při obhajobě

Doporučení/nedoporučení k obhajobě	práce	Práci doporučuji k obhajobě před příslušnou komisí pro obhajobu disertační práce.
---	--------------	---

V Praze dne 30. září 2024

Vladimír Balaš
oponent